

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776

Sherzodbek Dilshodovich Ismoilov

Farg'ona davlat universiteti o'qituvchisi

O'SMIR YOSHDAGI O'QUVCHILARDA OILAVIY QADRIYATLARNI RIVOJLANTIRISHNING O'ZIGA XOS MUHIM JIXATLARI

Annotatsiya

Mazkur maqolada oilada ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni shakllantirish, oilaga bo'lgan qadriyatli munosabatlarni yuksaltirish ta'lim-tarbiya sohasiga bog'liq ekani asoslangan. Yoshlarda oilaviy qadriyatlarni rivojlantirish jarayoni alohida ahamiyatga egaligi, shuningdek, bu davrda o'zini va boshqalarni anglash va tan olish, dunyoqarash shakllanishi muhimligi haqida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: o'smirlik, oila, oilaviy qadriyatlar, ta'lim-tarbiya, milliy urf odatlar, yoshlik, etnik, axloqiy.

Inson hayoti oila bilan uzviy bog'liqdir. Uning shaxsiyatining shakllanishi va ro'yobga chiqishi unda sodir bo'ladi. Shuning uchun yosh avlodda oilaviy qadriyatlarni shakllantirish juda muhimdir. Inson hayotining turli bosqichlarida uning oiladagi funktsiyalari va mavqei doimiy ravishda o'zgarib turadi. Demak, bola uchun oila uning intellektual, jismoniy, aqliy, hissiy rivojlanishining manbai hisoblanadi. Voyaga etgan kishi uchun oila uning bir qator jismoniy va ma'naviy ehtiyojlarini qondirish joyidir.

Ko'p asrlar davomida yaratilgan mavjud barcha hayotiy pozitsiyalar orasida oilaviy qadriyatlarni shakllantirish inson hayotida eng muhim hisoblanadi. Bir oilada, bola tug'iladi, hurmat bilan yashashni o'rganadi, odamlarni hurmat qiladi. Har bir mustahkam va birlashgan oilada o'zlarining oilaviy qadriyatlari mavjud bo'lib, bu jamiyatning bu tuzilishiga butunligini saqlashga yordam beradi.

Tarbiya jarayonida farzandlarning oilaga, ota-ona, opa-singil va boshqa yaqin qarindoshlariga qadriyatli munosabatda bo'lishi muhim ahamiyatga ega. Bu esa, o'smirlik davridagi o'quvchilarda nisbatan murakkabroq jarayon hisoblanadi.

Oila o'z a'zolarini jismoniy, iqtisodiy va ijtimoiy xavfsizlik bilan ta'minlaydi, shuningdek, shaxsni ijtimoiylashtirishning eng muhim vositasi bo'lib xizmat qiladi. Uning yordamida madaniy, etnik, axloqiy qadriyatlar efirga uzatiladi. Shunday qilib, oila jamiyatning eng barqaror va konservativ elementi bo'lib, u bilan birga rivojlanadi.

Ilmiy adabiyotlarda oila va oila tarbiyasi, qadriyat munosabatlarini shakllantirish masalalari ancha keng yoritilgan. Oila muammosi, oilaviy qadriyatlar bilan psixologlar L.S.Vigotskiy, N.D.Dobrynina, V.V.Ilyina, K.K.Platonova, D.N.Uznadze shug'ullangan. Oilaga qadriyatli munosabat muammosining pedagogik tomoni V.I.Perevedentsev, V.A.ning asarlarida ochib berilgan. Titarenko, A.G. Xarchen. I.S.Andreeva, A.I.Antonov, M.Yu.Arutyunyan, V.A.Borisov, E.K.Vasilyeva, A.G.Vishnevskiy, T.A.Gurko, O.M.Zdravomyslova, O.V.Mitina, Z.A.Yankova. D.Olson, O.Toftler, Afernhem, P.Xeyven, P.Sztompka asarlarida oila va nikoh evolyutsiyasining qator masalalari tahlil qilingan, oila va jamiyat o'rtasidagi murakkab aloqalar ochib berilgan.

Davlat oila siyosati masalalari ko'plab rus tadqiqotchilari tomonidan o'rganilgan. Ulardan A.I.Antonov, N.M.Rimashevskaya, S.V.Darmodexin, E.B.Ereeva, I.A.Zimnyaya, A.M.Nechaeva, A.M.Panov, M.S.S.I.Golodlar, birinchi navbatda, yuzaga kelayotgan salbiy tendentsiyalarni kuzatish va ularning oldini olish usullarini taklif qilishni maqsad qilganlar.

Oilaviy qadriyatlar - bu me'yorlar bo'lib, ular yo'nalish uchun ideal asos bo'lib xizmat qiladi, ular asosida voqelik baholanadi va harakat yoki harakatni tanlash amalga oshiriladi. N.A.Zelevskaya oilaviy qadriyatlarni nikoh va oila sohasidagi ijtimoiy-madaniy imtiyozlar (nikohdan oldingi xatti-harakatlar sohasi, turmush o'rtog'ini tanlash, ota-onalik sohasi, nikoh va oilaviy munosabatlar sohasi, nikoh va oilaviy rollar sohasi) deb ta'riflagan. Shu ma'noda oilaviy qadriyatlar oila a'zolarining qadriyat yo'nalishlari bilan bog'liq bo'lib, odamlarning ehtiyojlarini qondirishga, ularning manfaatlari va maqsadlariga xizmat qilishga qodir.

J.N.Dyuldina "Oilaviy qadriyatlar - bu o'smir uchun shaxsan ahamiyatli bo'lishi kerak bo'lgan narsa, u uchun nima aziz, nima qiziqarli va uning oila dunyosi, oila a'zolari o'rtasidagi munosabatlar, oiladagi o'z o'rnini bilish haqidagi ijobiy g'oyasiga hissa qo'shishi kerak" deb ta'riflaydi.

V.A.Titarenkoning fikricha, qadriyat munosabatlari ham dunyoni qadriyatlar prizmasi orqali idrok etish, ham anglash jarayoni, bu jarayonning natijasi: sub'ektning shaxsiy qadriyat sifatidagi ayrim ob'yektlarga munosabatidir.

Oilaviy qadriyatlar tizimining shakllanishi insonning butun hayoti davomida sodir bo'ladi, lekin eng nozik davr - bu o'smirlik, chunki aynan shu davrda o'zini va boshqalarni anglash va tan olish, hayotiy pozitsiyani shakllantirish yuzaga keladi. Yoshlarda oilaviy qadriyatlarini shakllantirish tashqi omillar ta'siri ostida uning madaniyat darajasidagi miqdoriy va sifat jihatidan o'zgarishlarning qarama-qarshi, tabiiy jarayonidir.

Ko'pchilik olimlar, taniqli siyosiy va jamoat arboblari barcha mamlakatlarda yosh avlod taraqqiyot, ijobiy ijtimoiy o'zgarishlar va texnologik innovatsiyalar uchun zaxira ekanligini e'tirof etadi. Barqaror jamiyat rivojida yoshlarning g'oyalari, g'ayrat-shijoati va keng dunyoqarashi muhim o'rin tutadi.

O'smirlik (10-11 yoshdan 14-15 yoshgacha) - bolalikdan kattalikka o'tish davri. Bolaning turmush sharoiti va faoliyati o'zgaradi, psixika qayta tuziladi, odamlar bilan munosabatlarning o'rnatilgan shakllari buziladi. Fanlar asoslarini tizimli o'rganish ulardan yuqori darajadagi ongga ega bo'lishni, ob'ektlar o'rtasidagi ancha murakkab va mavhum munosabatlarni tushunishni, mavhum tushunchalarni shakllantirishni talab qiladi.

O'quv faoliyati jarayonida ularning tafakkuri analitik xususiyat kasb etadi, faol va mustaqil fikrlash, mulohaza yuritish, taqqoslash, chuqur umumlashtirish va xulosalar chiqarish qobiliyatlari rivojlanadi. Xotira va e'tibor o'smirlik davrida sezilarli o'zgarishlarga uchraydi, ular tobora o'zboshimchalik bilan bo'lib, o'zboshimchalik bilan rivojlanadi.

Psixologlar o'tkazgan tadqiqotlarda ko'rinadiki, o'smirlarning ko'pchiligi qat'iyatlilik, kamtarlik, mag'rurlik, samimiylik, dilkashlik kabi ma'naviy axloqiy tushunchalarni to'g'ri anglaydi. Ularning turmush tajribasida fan asoslarini egallash natijasida barqaror e'iqodiy va ilmiy dunyoqarash tarkib topadi, shular zamirida axloqiy ideallar yuzaga kela boshlaydi. Shu sababli ham aynan shu davrda ularga oilaviy qadriyatlar haqida o'rgatish, o'smir ongida oilaviy qadriyatlar tizimini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Milliy oilaviy tarbiya zamirida shaxs milliy madaniy merosidan bahramandlik, o'z xalqi tarixi, san'ati, ma'naviy-ruhiy qadriyatlari, dinni puxta bilishlari, milliy o'zligini anglashlari, vatan, xalq, millat manfaatlari uchun ma'sullik, milliy g'urur, milliy harakarning sifat ko'rsatkichlaridir; shaxsda milliy haraktni shakllantirishda milliy ahloqiy madaniyatining ahamiyati benihoya kattadir.

M.O.Inomova ta'kidlaganidek, tarbiya nazariyasi nuqtai-nazaridan milliy haraktni shakllantirish, bu shaxsning aqliy, ahloqiy, siyosiy, iqtisodiy, huquqiy, ekologik, estetik, badiy kabi ko'p qirrali tarkibiy qismlarini yaxlit jarayon sifatida amalga oshirishni anglatadi. Bunda milliy tarbiya shaxsni o'z hulqi, millati bilan bog'laydi.

Muxtasar qilib aytganda, o'smirlik davrida shaxs o'zining ma'naviy-axloqiy rivojlanishida hal qiluvchi qadamlarni qo'yadi. Shu holatning o'zi ham o'smirlarni ma'naviy-ahloqiy tarbiyalash va bu jarayonga ta'sir o'tkazuvchi barcha omillarni, jumladan, psixologik mexanizm sifatida oilaviy qadriyatlarni tadqiq qilish qanchalik muhim ahamiyat kasb etishidan guvohlik beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimova V.M. O'zbek yoshlarida oila to'g'risidagi ijtimoiy tasavvurlarning shakllanishi. Psixologiya fanlari doktori ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertasiya.-T.: 1994.-312 b.
2. Shoumarov G'.B., Xaydarov I.O, Sog'inov N.A, Akramova F.A, Solixova G va b. Oila psixologiyasi: Akad.lisey va kasb-hunar kollejlari o'quvchilari uchun qo'llanma.-T.: —Sharq, 2008.-296 b.
3. G'oziyev E. Psixologiya: Yosh davrlar psixologiyasi: Ped.institutlari va univ.talabalari uchun o'quv qo'll.-T.: O'qituvchi., 1994.-131-135 bet.
4. Выготский Л. С. Развитие личности и мировоззрения ребенка. Избранные психологические исследования. -М., 1956.
5. А.Н.Галеева. Формирование семейных ценностей в молодежной среде. 29.05.2021
6. Дюльдина Ж.Н. Проблема необходимости просвещения молодежи по вопросам семьи //Среднее профессиональное образование. - 2007. - №4 - С. 39-41.

7. Baydjanov, B. (2021, June). HIGHER EDUCATION PROSPECTS AND ISSUES OF DEVELOPING INFORMATION SECURITY CULTURE AMONG STUDENTS (ON THE EXAMPLE OF FERGANA REGION). In *Конференциш*.
8. Baydjanov, B. K. (2021). Pedagogical and psychological features of the development of information competence in future teachers. *ISJ Theoretical & Applied Science*, 07 (99), 171-178. Soi: <http://s-o-i.org/1.1/TAS-07-99-34> Doi: <https://dx.doi.org/10.15863/TAS.2021.07.99.34>
9. Dilshodovich, I. S. (2021). Ways To Increase the Effectiveness of Physical Education Classes in Secondary Schools. *Texas Journal of Multidisciplinary Studies*, 2, 142-143.
10. Ismoilov, S. (2021). Developing A Valued Attitude Towards the Family in Students as A Topical Pedagogical Problem. *Zien Journal of Social Sciences and Humanities*, 3, 91-93.
11. Ismoilov, S. (2021). PEDAGOGICAL PSYCHOLOGICAL OPPORTUNITIES FOR THE DEVELOPMENT OF STUDENT THINKING ACTIVITY IN SCHOOL AND FAMILY COOPERATION. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 9(12), 1209-1212.
12. Ismoilov, S. D. (2022). OILA VA QADRIYAT. *Academic research in educational sciences*, 3(1), 998-1003.
13. Makhmutovna, T. K., & Ibragimovna, T. I. (2020). Specific features of the pedagogical process focused on increasing the social activity of youth. *Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR)*, 9, 6.
14. Maksudov, U. K. (2020). CHARACTERISTIC OF THE PROCESS OF DEVELOPMENT OF SOCIAL ACTIVITY SKILLS IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS THROUGH FOLKLORE. *Scientific Bulletin of Namangan State University*, 2(7), 407-412.
15. Tuychieva, I. I. (2018). Mechanisms Ensuring Children's Thought Activity Development at Preschool Education Process. *Eastern European Scientific Journal*, (6).
16. Urinova, N. M. (2018). Developing and Promoting Students' Social Activity. *Eastern European Scientific Journal*, (6).
17. Urinova, N., & Abdullaeva, N. (2020). Opportunities for formulating research skills for higher education students. *Молодой ученый*, (11), 193-195.
18. Ахмедов, Б. А. (2020). Сиддиков Бахтиёр Саидкулович, Джалалов Бахромжон Бегмурзаевич МОДЕРНИЗАЦИЯ ОБРАЗОВАНИЯ-ОСНОВНОЙ ФАКТОР В ФОРМИРОВАНИИ ИННОВАЦИОННОЙ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ. *Academy*, 9, 60.
19. Джалалов Б.Б. (2016). МЕСТО И РОЛЬ ВОЗДЕЙСТВИЯ ВОСПИТАНИЯ В ПОВЫШЕНИИ ОБЩЕСТВЕННОЙ АКТИВНОСТИ УЧАЩИХСЯ. *Ученый XXI века*, (5-1 (18)), 38-41.
20. Джалалов, Б. Б. (2020). ЁШЛАР ИЖТИМОЙ ФАОЛЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ НАЗАРИЙ МЕТОДОЛОГИК АСОСЛАРИ. *Педагогика ва психологияда инновациялар*, 10(3).

21. Джалалов, Б. Б. (2022). BO ‘LAJAK O ‘QITUVCHILARNING INNOVATION KOMPETENTLIGINI SHAKLLANTIRISHDA SMART-TA’LIMNING IMKONIYATLARI. *УЧИТЕЛЬ*, 3(4).
22. Ибрагимова, Ш. О. (2019). РОЛЬ СЕМЬИ В ФОРМИРОВАНИИ ЦЕННОСТНЫХ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ У МОЛОДЕЖИ О БРАКЕ И СЕМЬЕ. In *EUROPEAN RESEARCH: INNOVATION IN SCIENCE, EDUCATION AND TECHNOLOGY* (pp. 84-86).
23. Максудов, У. К. (2018). Проблемы социальной активности молодёжи в духовно-нравственном воспитании. *Молодой ученый*, (46), 306-307.
24. Сиддиков, Б. С., & Джалалов, Б. Б. (2016). ЗАДАЧИ РАЗВИТИЯ АКТИВНОСТИ МОЛОДЁЖИ С ПОМОЩЬЮ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТРЕНИНГОВ. *Ученый XXI века*, (6-2).
25. Гуйчиева, И. И. (2019). ВОПРОСЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ АКТИВИЗАЦИИ МЫСЛИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ДЕТЕЙ В ПРОЦЕССЕ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ. In *PSYCHO-PEDAGOGICAL PROBLEMS OF A PERSONALITY AND SOCIAL INTERACTION* (pp. 22-25).
26. Уринова Н.М., & Байджанов Б.Х. (2016). СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЕ. *Ученый XXI века*, (4-2 (17)), 21-24.
27. Уринова Нилуфар Мухаммадовна, & Хусеинова Садокат Ботировна (2021). ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧЕСКАЯ ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ГУМАНИТАРНОГО ПРОФИЛЯ К СОЦИАЛЬНО ОРИЕНТИРОВАННОЙ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЕ. *Бюллетень науки и практики*, 7 (5), 434-440.
28. Уринова, Н. М., & Таджибоева, Х. М. (2018). Педагогические основы развития социальной активности учащейся молодежи. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC REVIEW OF THE PROBLEMS OF PHILOSOPHY, SOCIOLOGY, HISTORY AND POLITICAL SCIENCE* (pp. 29-33).
29. Хайдаралиев, Х. Х. (2019). МОТИВАЦИЯ ВЫБОРА ПРОФЕССИИ КАК ПРОЯВЛЕНИЕ ПАТРИОТИЗМА СОВРЕМЕННЫХ СТУДЕНТОВ. In *EUROPEAN RESEARCH: INNOVATION IN SCIENCE, EDUCATION AND TECHNOLOGY* (pp. 50-52).
30. Хайдаралиев, Х. Х. (2022). РОЛЬ РИТМИЧЕСКОЙ ГИМНАСТИКИ В ДОШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ УЧРЕЖДЕНИИ ДЛЯ ДОШКОЛЬНИКОВ. *Academic research in educational sciences*, 3(3), 591-599.
31. Хайдаралиев, Х. Х. (2022). ТЕХНОЛОГИЯ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА ДЛЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ АНТИКОРРУПЦИОННОГО МЫШЛЕНИЯ СТУДЕНТОВ.